Spreeuwenslaapplaats Toolenburgerplas

Een spectaculair natuurverschijnsel

Dat een drukbezochte recreatieplas zo midden in een grote woonwijk van Hoofddorp voor verrassingen kan zorgen, mag onder vogelend Zuid-Kennemerland alom bekend zijn. In het recente verleden liet de plas zich al gelden als een hotspot met bijvoorbeeld waarnemingen van Grote Karekiet, Parelduiker en Roodhalsfuut. Ook de spreeuwenslaapplaats die de plas dit najaar bood, was zeker een bezoek waard. Bijgaand een sfeerimpressie vergezeld van enig duidende toelichting op dit spectaculaire natuurverschijnsel.

■ *Bernard Dragtsma*

De Spreeuwen benutten de rietkragen rondom deze voormalige zandwinplas al langere tijd als slaapplek. Echter sinds een aantal jaren is er een toenemende tendens te bespeuren in het aantal Spreeuwen wat de druk bezochte recreatieplas benut. Voorlopig hoogtepunt is wel dit najaar. De exacte aantallen zijn moeilijk te bepalen, maar schattingen lopen uiteen van tussen de 10.000 tot 30.000 individuen. Het zijn de ingrediënten voor een werkelijk imponerend schouwspel wat zich in het najaar weer avond aan avond aan de veelal bewonderende bezoekers ontvouwt.

Wanneer je kort voor het invallen van de avondschemering bij de plas arriveert, duidt niets erop dat binnen de kortste keren een waar spektakel staat te gebeuren. Op de plas dobberen wat meeuwen en de Waterral laat zich horen. Echter de lucht boven de plas is nog grotendeels leeg. Al snel laten de eerste

Van waar en wanneer komen Spreeuwen naar de slaapplaatsen?

Uitgezonderd de broedtijd maken Spreeuwen vrijwel het gehele jaar gebruik van gezamenlijke slaapplaatsen. Na de broedtijd zoeken 'onze' Spreeuwen elkaar op. Overdag foerageren ze in kleine groepen, om bij het vallen van de avond hun gezamenlijke slaapplaats te bezetten. Onze lokale vogels met hun jongen zorgen dan al voor behoorlijke aantallen. Echter gedeeltelijk trekken ze na medio september weg naar bijvoorbeeld Engeland, om hier de winter te ontvluchten. De vogels die hier blijven worden meer dan ruimschoots aangevuld met vogels die om dezelfde reden uit Scandinavië en Oost-Europa naar Nederland komen. De grootste aantallen worden in het najaar op het hoogtepunt van de doortrekperiode (met name oktober) bereikt. In Nederland gaat het dan om miljoenen Spreeuwen, soms tot aantallen van meer dan 100.000 op één slaapplaats. Van de echt grote slaapplaatsen ligt 70% in het riet. Het is aannemelijk dat het bovenstaande relaas ook van toepassing is op de slaapplaats bij de Toolenburgerplas, maar hier is geen onderzoek naar gedaan. Fluctuaties in aantallen en tijd kunnen naar gelang het verloop van de winter en de plaatselijke omstandigheden (b.v. gebiedsbeheer of mate van verstoring) natuurlijk sterk beïnvloed worden.

kleine groepjes Spreeuwen zich boven de plas zien. Het lijkt wel of ze aarzelend hun uitverkoren slaapplek verkennen. Langzamerhand komen er steeds meer uit werkelijk alle windrichtingen aanvliegen. Uit het niets verschijnen boven de plas steeds grotere zwermen om zich bij het steeds minder wordende licht te voegen tot enorme wolken, om vervolgens boven de plas een adembenemende vliegshow weg te geven. In zich telkens wijzigende vormen, wendt, keert, verdikt en verdunt de zwerm zich. Als één lichaam (haast telepathisch aangestuurd) wervelen ze door de lucht zonder elkaar te raken. Extra bijzonder wordt het als de Sperwer zich laat zien. Vrijwel dagelijks komt deze vogel even 'snacken' bij de plas. Soms laag vliegend langs de rietkraag, jagend op de invallende Spreeuwen, dan weer hoog boven de plas jagend op vogels die zich van de grote zwermen hebben afgescheiden. Het gevolg is dan een geheel zwarte, bijna ronde bal die zich vervolgens weer oplost. Eén van de hoogtepunten van de spreeuwenshow!

Ondertussen begint het al aardig te schemeren. Tewijl de eerste Spreeuwen al de rietkragen rondom de plas invallen, stromen er nog steeds grote groepen binnen om zich bij de zwermen boven de plas te voegen. Toch worden de aantallen boven de plas zo langzamerhand minder. Ook dit invallen is een gebeurtenis op zich. De rietkragen rondom de plas zijn tamelijk smal, waardoor de Spreeuwen op nog geen 10 meter voor je

Na de LUCHTSHOW verzamelen de Spreeuwen zich in het riet om daar de nacht door te brengen.
Foto: Bernard Dragtsma

Foto's: Bernard Dragtsma

Waarom botsen Spreeuwen niet?

Bij de Rijksuniversiteit van Groningen is een model onderzocht hoe dat werkt. Spreeuwen vliegen in een zwerm even snel, ongeveer 36 km per uur. Remmen en versnellen kost te veel energie. Bij rechtdoor gaan is botsen dan onmogelijk. Bij het nemen van een bocht geldt het zeven-buren-principe. Eén Spreeuw houdt zeven buurvogels in de gaten, van een leider is dus geen sprake. Bij het nemen van een bocht draaien de voorste vogels om terwijl de achterste vogels nog rechtdoor vliegen. Maar door dit zeven-buren-principe sijpelt die verandering door en draaien ook de achterste vogels om. Hierdoor ontstaat dan ook de bekende verdikking in de zwerm. Bij het nemen van de bocht hellen ze een beetje voorover, waardoor er een verticale beweging in de zwerm ontstaat. De bekende golvende beweging van de zwerm. De uitmuntende reactiesnelheid bij dit alles is natuurlijk van groot belang.

neus massaal invallen. De aanvliegsnelheid is verbazingwekkend hoog, waardoor het een wonder is dat de vogels zonder problemen hun plekje vinden in de steeds dikker wordende menigte Spreeuwen. Wanneer de laatste vogels nog boven de plas vliegen, beginnen de eerste vogels in de rietkraag alvast met hun concert. Waren ze tijdens het vliegen in de zwerm muisstil, nu produceren ze een kakofonie aan geluid voor het slapen gaan. Een zeer tot de verbeelding sprekende afsluiting van de show. Een laatste ode aan de afgelopen dag.

De slaapplaats bij de druk bezochte Toolenburgerplas heeft zich ontwikkeld tot één van de grootste (zo niet de grootste) binnen het werkgebied van onze Vogelwerkgroep. Het consolideren en beschermen ervan, is dan ook van wezenlijk belang voor het voortbestaan van deze slaapplaats. In de afgelopen jaren heeft de Natuurbeschermingscommissie het nodige overleg hiertoe gehad met de gemeentelijk ecoloog en de ambtelijk beheerder van het recreatiegebied. Tijdens een rondgang met deze beheerder is besproken de rietkragen rondom de plas niet dan wel gefaseerd te maaien. Hieraan is gelukkig goed gevolg gegeven. Ook de verantwoordelijk wethouder reageerde verheugd op de huidige ontwikkeling.

Bronvermelding

- www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/waarom-zwermende-spreeuwen-nooit-botsen
- www.vogelbescherming.nl/actueel/bericht/in-de-wolken-met=-spreeuwen
- Olaf Klaassen (2015). Spreeuwen op slaapplaatsen: een spektakel geteld. Sovon Nieuws, Jaargang 28 (2015) nummer 3

Waarom verzamelen en slapen Spreeuwen in zwermen?

Het wijst soortgenoten de weg en samen overnachten is veiliger. Hoe meer ogen, hoe veiliger het is. Bij een aanval van bijvoorbeeld een Sperwer is het voor deze laatste moeilijker zich te focussen op een Spreeuw. De avondzang geeft een binding en zal zeker ook informatie bevatten. Tenslotte kunnen de vogels elkaar in de ochtend bij het verlaten van de slaapplek gemakkelijk volgen naar een goede foerageerplek.